

УДК 330.35:65.016.7

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

В.С. Ченаш

Хмельницький національний університет, Хмельницький, Україна

Ченаш В.С. Економічні основи процесу реструктуризації підприємств.

У статті досліджено хронологічний аспект формування економічної сутності категорії «реструктуризація підприємства» та визначено ключові підходи до змістовного наповнення даної категорії. Запропоновано авторське визначення змісту поняття «реструктуризація підприємства». Автором обґрунтовано особливості економічної природи та детермінанти якісної характеристики процесу реструктуризації підприємств.

Ключові слова: реструктуризація підприємства, адаптивність, інновації, прибутковість, оптимізація діяльності, стійкість, економічний розвиток

Ченаш В.С. Экономические основы процесса реструктуризации предприятий.

В статье исследованы хронологический аспект формирования экономической сущности категории «реструктуризация предприятия» и определены ключевые подходы к смысловому наполнению данной категории. Предложено авторское определение понятия «реструктуризация предприятия». Автором обоснованы особенности экономической природы и детерминанты качественной характеристики процесса реструктуризации предприятий.

Ключевые слова: реструктуризация предприятия, адаптивность, инновации, доходность, оптимизация деятельности, устойчивость, экономическое развитие

Chenash V.S. The economic foundations of process of the enterprise restructuring.

The chronological aspect of construction of the economic substance of the category «enterprise restructuring» and the key approaches to the content of this category are described in the article, as well as an author's definition of the category «enterprise restructuring». The author proved the economic features of the nature and determinants of the quality characteristics of the process of restructuring.

Keywords: restructuring the enterprise, adaptability, innovation, profitability, optimization of activity, stability, economic development

ОРеструктуризація підприємств є комплексним економічним процесом, який системно реалізується, як на мікро, так і на макро рівнях економіки. Процес реструктуризації є не лише ключовою передумовою, а й системоутворюючим фактором збалансованого функціонування ринкової економіки, який суттєво впливає на характер макроекономічних процесів та структуру національної економіки.

Процес реструктуризації підприємств орієнтований на забезпечення трансформації (переходу) підприємства до нової, більш ефективної системи діяльності з метою досягнення його довгострокового розвитку. Реструктуризація є комплексною системою кардинальних перетворень бізнесу, необхідних для його переходу на якісно новий рівень розвитку

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження особливостей економічної сутності та характеристики поняття «реструктуризація підприємства» було предметом дослідження значної кількості як зарубіжних, так і вітчизняних вчених-економістів, серед яких: Б.М. Андрушків, А.В. Височин, О. Вятрович, В.М. Гриньова, І.О. Лепьохіна, І.І. Мазур, О.Б. Моргулець, В.С. Ніценко, О.М. Риженков, В.Д. Шапиро.

Творчим доробком зазначених і багатьох інших вчених та науковців здійснено великий внесок в обґрунтування концептуальних основ процесу реструктуризації підприємств, однак поряд з цим низка актуальних завдань, серед яких формування системного підходу до обґрунтування економічної природи, змісту та детермінант якісної характеристики реструктуризації підприємств, потребують наукового їх дослідження та раціонального вирішення.

Метою статті є обґрунтування економічної сутності та природи категорії «реструктуризація підприємства», визначення детермінант якісної характеристики процесу реструктуризації підприємств, як важливих концептуальних складових забезпечення ефективного управління даним процесом на мікроекономічному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Виникнення та введення в обіг поняття «реструктуризація підприємства», як економічної категорії пов'язують з періодом початком 30-х років XX ст., періодом у який у високорозвинених країнах світу (Англії, Німеччині, Франції, США) почали реалізовуватися заходи, орієнтовані на

реформування підприємств для підвищення ефективності їх функціонування в ринковому середовищі.

З початком 80-х років XX ст. інструменти реструктуризації набули широкого практичного застосування у багатьох країнах Західної Європи. У процесі переорієнтації економік країн Центральної та Східної Європи на ринкові механізми категорія «реструктуризації підприємства» зайняла чільне місце у наукових дослідженнях та практичних розробках, пов'язаних із реалізацією даних процесів [4].

У вітчизняній практиці управління категорія «реструктуризація підприємства» отримала своє застосування на початку 90-х років XX ст., що було обумовлено початком перехідного періоду трансформації вітчизняної економіки, становленням ринкових засад та реалізацією ринкових механізмів бізнесу в Україні. Головною метою реструктуризації на даному етапі було подолання кризового стану суб'єктів господарювання та забезпечення їх виживання в умовах стрімкого зро-

стання рівня конкуренції з боку як внутрішніх, так і зовнішніх підприємств-конкурентів [1].

Зазначимо, що потреба у використанні технологій реструктуризації не вичерпується лише рамками періоду перехідного розвитку економіки країни, дана потреба є актуальною, і навіть більше того, нагальною, для суб'єктів національного чи міжнародного бізнесу, які функціонують у середовищі високорозвинених економік у глобалізованому бізнес просторі.

У процесі становлення та розвитку ринкових механізмів і реалізації трансформаційних перетворень національної економічної системи відбувалася адекватна зміна економічної сутності поняття «реструктуризація підприємства» (рис. 1), що було обумовлено таким основними факторами, як: 1) особливості галузей, форм власності та структур господарюючих суб'єктів; 2) визначення та встановлення відповідності рівнів реалізації процесу реструктуризації (держава-регіон-підприємство); 3) вплив чинників внутрішнього і зовнішнього середовища тощо.

Рис. 1. Еволюція економічної сутності категорії «реструктуризація підприємства» у вітчизняній практиці менеджменту Джерело: побудовано на підставі [5, 6, 8]

Важливими характеристиками сутності категорії «реструктуризація підприємства» в сучасних економічних умовах є наступні аспекти:

1) реструктуризація є одним із ключових напрямів діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, цільовим орієнтиром якого є забезпечення ведення успішного бізнесу;

2) реструктуризація передбачає системний характер діяльності підприємства. Адже, процес реструктуризації базується на ефективній реалізації багатоаспектного взаємопов'язаного комплексу процесів, методів, заходів широкого діапазону дії від діагностики до реорганізації організаційної структури, бізнес процесів шляхом використання сучасних інструментів менеджменту.

Домінантна особливість реструктуризації, на відмінну від поточних змін, які відбуваються на підприємстві, виявляється у тому, що реструктуризація не може бути складовою повсякденного господарського циклу підприємства, тому вона повинна здійснюватися лише за умов наявності конкретної необхідності їх проведення на підприємстві, викликаній об'єктивними обставинами.

За результатами критичного аналізу широкого спектру підходів вчених-економістів [2, 3, 4, 5, 6, 7; 9, 10, 11; 12; 13, 14,] до визначення сутності поняття «реструктуризація підприємства» нами було проведено систематизацію та обґрунтовано ключові позиції змістовного наповнення даного поняття. Таким чином, у сучасній економічній науці та практиці корпоративного управління сутність категорії «реструктуризація підприємства» інтерпретують з наступних, узагальнених нами, ключових підходів:

3) як інструмент здійснення реорганізації, перебудови та впровадження різного виду змін організаційно-економічної структури, господарської діяльності підприємства для забезпечення підвищення ефективності виробництва, діяльності та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання;

1) процес забезпечення успішної адаптації підприємства відповідно до зміни умов зовнішнього середовища та стратегії розвитку господарського суб'єкта;

2) спосіб (засіб) забезпечення оптимального функціонування підприємства та ефективного використання його виробничих факторів в мінливих умовах зовнішнього середовища;

3) процес фінансового оздоровлення (санация) та оздоровлення усіх життєвих циклів підприємства;

4) технологія реалізації різного типу змін форм, методів, інструментів управління підприємством.

Отже, наявну різноманітність поглядів вчених-економістів щодо трактування сутності поняття «реструктуризація підприємства» можна звести щонайменше до вище зазначених п'яти основних позицій змістовного наповнення даного поняття, ключовими характеристиками якого є: реорга-

нізація, адаптація, оптимальне (ефективне) функціонування підприємства, оздоровлення (в т.ч. фінансове) господарського суб'єкта, принципові зміни організаційно-економічних засад управління підприємством.

Проведені наукові дослідження щодо генезису категорії «реструктуризація підприємства» дали нам змогу обґрунтувати особливості економічної природи даного процесу та запропонувати наступне визначення даної категорії.

Реструктуризація підприємства — це процес системної оптимізації діяльності підприємства шляхом реалізації відповідного комплексу інноваційно спрямованих заходів щодо перебудови організаційної та (або) управлінської сфери підприємства, який дає змогу забезпечити перманентну адаптивність і стійкість, зростання конкурентоспроможності, прибутковості, ринкової вартості та реалізацію потенціалу економічного розвитку підприємства у довгостроковому періоді.

На нашу думку, вище запропоноване визначення відображає комплексний підхід до обґрунтування економічної сутності поняття «реструктуризація підприємства» та дає змогу висвітлити особливості економічної природи і основні результати реалізації процесу реструктуризації у системі менеджменту підприємства (рис. 2).

Вважаємо, що реструктуризацію як процес системної оптимізації діяльності підприємства необхідно досліджувати через призму якісних характеристик даного поняття, симбіоз яких забезпечує базову основу ефективної реалізації даного процесу, а синергійний ефект їх взаємодії сприяє досягненню успішних результатів реструктуризації для забезпечення довгострокового економічного розвитку підприємств в умовах невизначеності бізнес середовища.

Виходячи із запропонованого нами підходу до трактування економічної сутності поняття «реструктуризація підприємства» можна обґрунтувати набір домінант якісної характеристики реструктуризації суб'єкта господарювання (рис. 3), зокрема: 1) системність; 2) стратегічність; 3) інноваційна спрямованість (інноваційність); 4) адаптивність; 5) комплексність; 6) оптимальність; 7) стійкий розвиток.

Системність є базовою якісною характеристикою процесу реструктуризації підприємства, що передбачає реалізації системного підходу до оптимізації господарської діяльності підприємства в середовищі функціонування системи корпоративного менеджменту.

Стратегічність, як детермінантна якісної характеристики реструктуризації підприємства, визначається подвійністю своєї значимості. Адже, з одного боку стратегічність вказує на те, що увесь комплекс інноваційно спрямованих заходів реструктуризації сформований та буде реалізований з урахуванням пріоритетів стратегії підприємства, а з іншого — акцентує увагу на довгостроковій перспективі дії результатів реструктуризації суб'єкта господарювання.

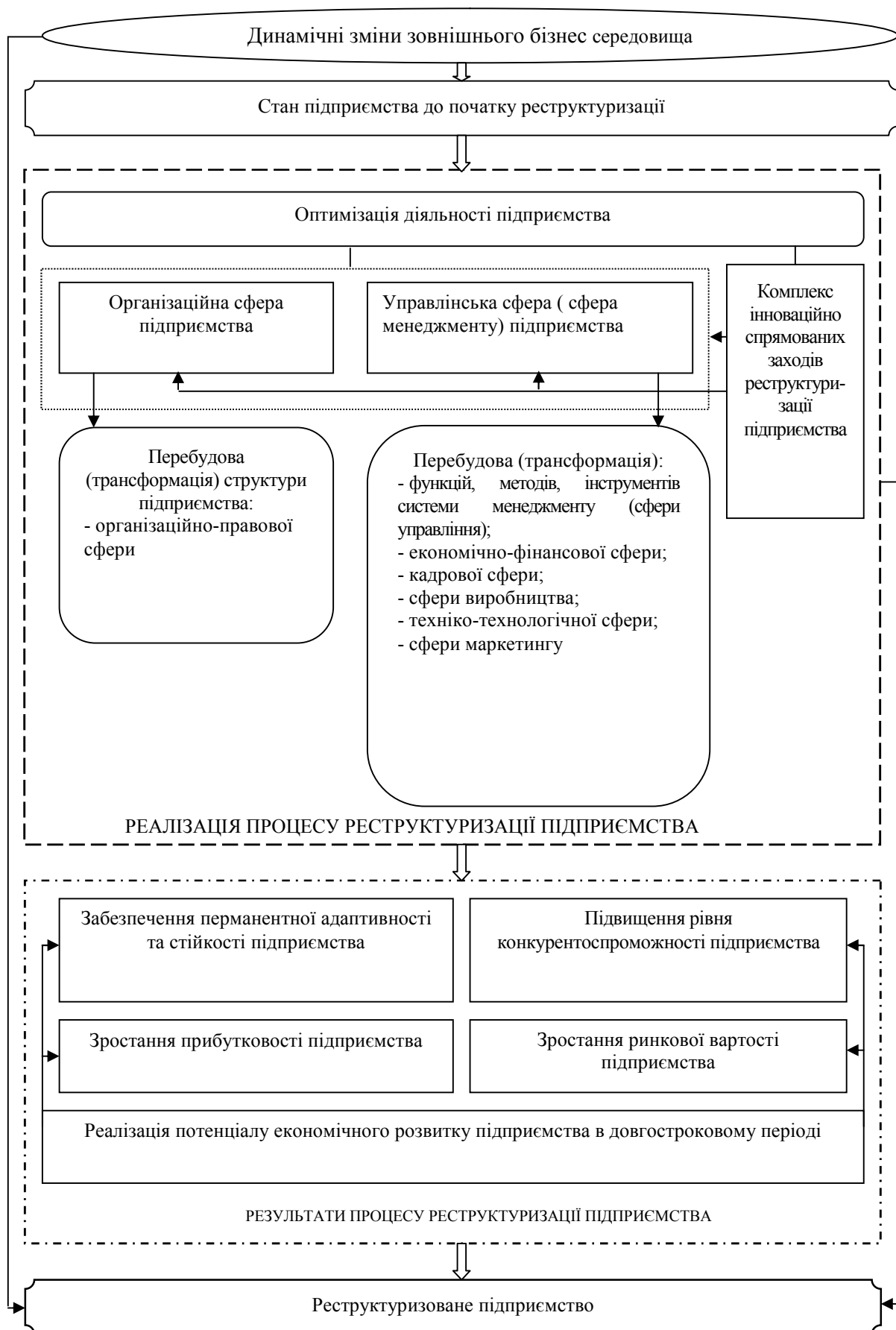

Рис. 2. Економічна сутність та природа процесу реструктуризації підприємства

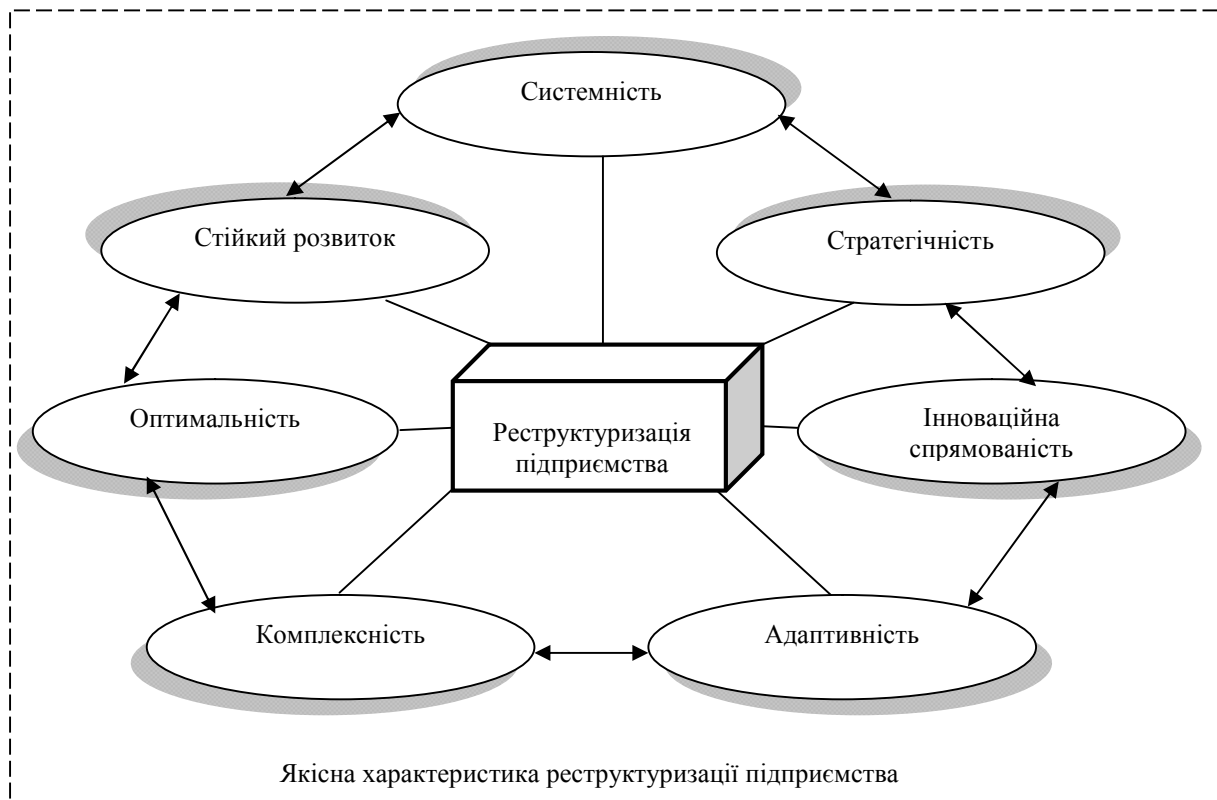

Рис. 3. Детермінанти якісної характеристики реструктуризації підприємства

Реструктуризація підприємства характеризується ключовими ознаками інноваційного процесу, а саме новизною перетворень, уведенням нововведень, як відповідних заходів реструктуризації, спрямованих на зміну поточного стану господарського суб'єкта. Водночас, процес реструктуризації можна розглядати та ідентифікувати як системну інновацію на рівні підприємства, як об'єкта трансформації (перетворень) [6].

Зауважимо, що інноваційна детермінанта якісної характеристики реструктуризації підприємства принципово вирізняє даний процес від інших видів перетворень, оскільки лише у процесі реструктуризації стає можливою реалізація наступних видів інноваційних змін:

1) продуктивні інновації реалізуються у процесі трансформації виробничої сфери підприємства і пов'язані з докорінними змінами відповідного виду продукції, що виготовляється підприємством;

2) технологічні інновації впроваджуються у процесі зміни техніко-технологічної сфери суб'єкта господарювання і передбачають застосування нових або значно технологічно удосконалених продуктів та процесів;

3) організаційні інновації пов'язані використання нових методів організації в діяльності підприємства та реалізуються у процесі трансформації організаційної сфери господарського суб'єкта;

4) управлінські інновації торкаються перетворень в управлінській сфері підприємства і передбачають зміну існуючої структури управління, використання нових технологій, інструментів, методів менеджменту у системі управління підприємством.

Адаптивність є важливою детермінантною якісної характеристики реструктуризації підприємства, оскільки реалізація даного процесу, передбачає, як оперативне відповідне врахування різноманітних змін бізнес середовища у процесі функціонування підприємства, так і забезпечення гнучкої та адекватної реакції суб'єкта господарювання на дані зміни для збереження та підвищення його економічної стійкості.

Детермінанта комплексності реструктуризації підприємства виявляється у впливі даного процесу на усі базові підсистеми підприємства для забезпечення їх гармонійного перетворення та ефективної взаємодії у межах функціональних сфер діяльності суб'єкта господарювання. Комплексність є обов'язковою характеристикою реструктуризації підприємства, яка реалізується як під час формування комплексу інноваційно спрямованих заходів програми реструктуризації підприємства так і в процесі впровадження даної програми на підприємстві, що забезпечує високу ефективність реструктуризації суб'єктів господарювання.

Невід'ємною якісною характеристикою реструктуризації підприємства є оптимальність, яка забезпечує збалансований процес проведення комплексу перетворень організаційної та (або) управлінської сфери підприємства для успішного досягнення цілей та результатів процесу реструктуризації підприємства.

Детермінанта розвитку лежить в основі сутнісно-якісної характеристики категорії реструктуризації підприємства і відображає власне філософію реалізації цього процесу. Розвиток у процесі реструктуризації підприємства відіграє принципово важливе значення, а саме розвиток є основною причиною, генератором реалізації та ключовим результатом реструктуризації підприємства. Тому, детермінанта стійкий розвиток є надзвичайно важливою якісною характеристикою реструктуризації суб'єктів господарювання, яка визначає необхідність та ефективність реалізації

даного процесу на підприємстві з урахуванням динамічних умов мінливого бізнес середовища.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Отже, процеси реструктуризації підприємств слід ідентифікувати, як принципово важливу і невід'ємну сучасну технологію менеджменту для забезпечення ефективної господарської діяльності, стійкого зростання прибутковості, вартості та економічного розвитку підприємств у довгостроковій перспективі за умов динамічних інституційних змін національної економіки. Обґрунтування методичних основ для забезпечення ефективної реалізації реструктуризаційних перетворень на підприємстві є актуальним науковим завданням, яке характеризується значною прикладною цінністю його подальшого дослідження.

Список літератури:

1. Андрушків Б. Управління процесами реструктуризації промислових підприємств в умовах економічних реформ / Б. Андрушків, Н. Кирич, О. Погайдак // Вісник економічної науки України. – 2012. - № 1. – С. 3-5.
2. Бабій І.В. Організаційно-економічний механізм реструктуризації в антикризовому управлінні підприємством : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / І.В. Бабій. – Хмельницький, 2012. – 21 с.
3. Бондар Т.В. Інтерпретація поняття «реструктуризація» промислових підприємств з позицій загальносистемного підходу / Т.В. Бондар // Вісник СумДУ. Серія. Економіка. – 2011. – №2. – С. 80-86.
4. Височин І.В. Реструктуризація підприємства як економічна категорія / І.В. Височин // Наукові праці ДонТУ. Серія: економічна. – 2004. – Вип. 75. – С. 160–165.
5. Вятрович О. Реструктуризація як важливий спосіб забезпечення життєдіяльності підприємства / О. Вятрович // Економіст. – 2011. - № 7. – С. 40-42.
6. Гриньова В.М. Процес підготовки реструктуризації підприємств машинобудування: організація управління : монографія / В.М. Гриньова, М.В. Новікова. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2010. – 240 с.
7. Дорофєва Т.А. Реструктуризація підприємств як стратегічна альтернатива подолання кризових явищ в економіці / Т.А. Дорофєва // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/eprom/2010_51/st_51_12.pdf.
8. Лепохіна І.О. Сутність та зміст реструктуризації підприємства / І.О. Лепохіна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. - № 3. – С. 170-175.
9. Луцик Т.Р. Управління процесами реструктуризації промислового підприємства (на прикладі взуттєвої галузі) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / Т.Р. Луцик. – Київ, 2006. – 20 с.
10. Мазур И.И. Реструктуризация предприятий и компаний : справочное пособие / И.И. Мазур, В.Д. Шапиро. – М.: Высшая школа, 2000. – 587 с.
11. Методичні вказівки щодо проведення реструктуризації державних підприємств // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0187-98>
12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_051.
13. Моргулець О.Б. Реструктуризація підприємства як інструмент антикризового управління : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / О.Б. Моргулець. – Київ, 2008. – 23 с.
14. Ніценко В.С. Поняття реструктуризації у сучасній економічній думці / В.С. Ніценко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 6. – Т. 2. – С. 216-218.

15. Риженков О.М. Організаційно-економічний механізм реструктуризації великого промислового комплексу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / О. М. Риженков. – Донецьк, 2004. – 20 с.

Надано до редакції 30.11.2013

Ченаш Володимир Сігізмундович / Volodymyr S. Chenash
vchenash@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Економічні основи процесу реструктуризації підприємств. [Електронний ресурс] / В.С. Ченаш // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 5 (10). – С. 55-61. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/files/archive/2013/n5.html>